

Nederlandse
Genealogische
Vereniging

Amstelland

Nummer 130 — april 2023

Uitgave van de NGV Afdeling Amsterdam e.o.

Dinsdag 18 april 2023 in De Thomas:

19:30 uur

Afdelingsledenvergadering

20:00 uur

Lezing door Rob Bonn over de

Joodse Begraafplaats in Muiderberg

**Geen
Famillement dit
jaar**

14

**Transkribus
uitgelicht**

8

**Uw paspoort
alstublieft!**

27

**EEN
BIJZONDERE
STADS-
BESTUURDER
UIT WEESP
DEEL 2**

14

Inhoud	Va.
Afdelingsactiviteiten	
Uitnodiging en agenda ALV 18-04-2023	03
Notulen ALV 21-02-2023	04
Mutaties Ledenbestand (t/m 1 februari 2023)	12
Artikelen en algemene berichten	
Gastsprekers op de Zuidas:	
Dinsdag 18 april 2023 lezing Rob Bonn over: <i>Joodse Begraafplaats in Muiderberg</i>	05
Verslag lezing Paul Balm over <i>Geneaknowhow.net</i>	06
<i>Transkribus uitgelicht</i> door Harry Bovenkerk	08
Nieuwe leden stellen zich voor: mw. Paulien R. Roffel	10
Verslag lezing 21 maart 2023 Erik Swierstra over <i>Sloterpolder</i>	11
Binnenland kort	13
<i>Een bijzondere stadsbestuurder uit Weesp (2)</i> door Hans van den Dool	14
'Uw paspoort alstublieft!' door Erik Wiersma	27
Op de achterkant binnen	
Afdelingsbestuur	Redactie
Colofon	Lid worden van de NGV

Beeldverantwoording:

P. 5 Publiek domein; p.6 Foto Paul Balm: Harry Bovenkerk; p. 9 / 10: Harry Bovenkerk; p. 12: Erik Swierstra; p. 13, 18: Stadsarchief Amsterdam; p. 14 foto museum: publiek domein; p. 14, 20 wapen: via Hans van Dool; p. 15, 16, 17, 21 publiek domein;

Al onze bijeenkomsten zijn in **De Thomas**,
Prinses Irenestraat 36 (nabij Beethovenstraat en WTC) 1077 WX Amsterdam.
([020 673 81 71](tel:0206738171) info@dethomas.nl) tenzij anders aangegeven.

De Thomas is goed bereikbaar met het openbaar vervoer en fiets:
tram 5. bus 65 of 246 Check voor uw vertrek altijd een
OV-reisplanner, zoals 9292.nl

Voor de auto geldt op straat tot 21.00 uur betaald parkeren. Tot ca. 19.30 uur is er voldoende ruimte. De Thomas ligt vlakbij een afrit van de A10. De parkeergarages rondom Station Zuid zijn heel duur. Voor sommige heb je zelfs een abonnement nodig. Pas op: parkeer echt in de Irenestraat zelf, want met een parkeerapp kun je in omliggende straten niet langer dan 1 uur parkeren!

Uitnodiging ledenvergadering

De volgende afdelingsledenvergadering vindt plaats op dinsdag 18 april aanstaande in De Thomas, Princes Irenestraat 36, 1077 WX Amsterdam. Aanvang 19:30 uur. U bent van harte welkom!

Agenda ALV 18-04-2023

- 1. Opening en vaststellen agenda**
- 2. Mededelingen**
- 3. Goedkeuring notulen ALV d.d. 21-02-2023**
Zie hieronder
- 4. Voorbereiding Algemene Vergadering (AV) d.d. 22-04-2023**
- 5. Rondvraag**
- 6. Sluiting**

Notulen ALV 21-02-2022

GEHOUDEN IN DE THOMAS, PR. IRENESTRAAT 36, 1077 WX AMSTERDAM

Bestuur	K.E. Mensink, W. Furrer-Kroes, M. Plat, F.P.M. Garnier, E.A.M. Stricker
Afwezig m.k.	Mw. M. van der Knoop en dhr. E. Wiersma

1. Opening en vaststellen agenda

De voorzitter opent de vergadering om 19.30 en heet iedereen welkom.

2. Mededelingen

Er zijn naast de afmeldingen geen verdere mededelingen.

3. Goedkeuring notulen ALV d.d. 15-11-2022

Deze notulen worden met algemene stemmen goedgekeurd.

Mw. M. Vulsma-Kappers geeft aan dat in de afgelopen tijd de goedgekeurde notulen niet meer ter plekke worden ondertekend door de voorzitter en de secretaris. De secretaris legt uit dat na goedkeuring van de notulen tijdens de vergadering ze daarna nog in de huisstijl worden geplaatst en pas daarna worden ondertekend. Mw. M. Plat, bestuurslid, verzorgt het digitale archief en houdt goed in de gaten dat alle notulen getekend in het archief zitten.

4. Goedkeuring Jaarverslag 2022

Dit verslag wordt eveneens door alle aanwezigen goedgekeurd.

5. Financiën

Mw. M. Plat onze budgethouder meldt dat de afdelingen niet meer zelf verantwoordelijk zijn voor de financiën maar dat alle uitgaven steeds doorgegeven worden aan de penningmeester van het HB. Zij ontvangt maandelijks grootboekkaartjes van het HB ter controle.

Doordat Amstelland vanaf nu digitaal verspreid wordt, dalen onze uitgaven. Mocht er een lid zijn die om duidelijke redenen toch om een papieren Amstelland vraagt dan is het aan het bestuur om hierover een beslissing te nemen. Het is niet de bedoeling dat de oplage van de papieren Amstelland te groot wordt.

Niet alle afdelingen verspreiden hun blad digitaal. Het is een taak voor het HB om dit wel te promoten.

6. Bestuursverkiezing

De heren K.E. Mensink en F.P.M. Garnier zijn reglementair aftredend. Beiden stellen zich opnieuw herkiesbaar. Het bestuur stelt voor om hen voor een volgende termijn te benoemen.

Alle aanwezigen gaan akkoord met deze herverkiezingen.

7. Benoeming / mandatering afgevaardigden naar de NGV Algemene Vergadering (AV) in 2023

Het bestuur stelt voor om dhr. K.E. Mensink en mw. W. Furrer-Kroes opnieuw te benoemen tot afgevaardigde en plaatsvervangend afgevaardigde en hen mandaat te geven.

De benoeming en mandatering van beide personen wordt met algemene stemmen bevestigd en dus goedgekeurd.

8. Verslag van de afgevaardigden van AV dd. 26-11-2022

EM meldt dat de AV levendig en ordelijk verlopen is.

De lopende rechtszaken tussen het HB en het voormalige hoofd IT zijn nog niet afgerond.

Er wordt voortvarend gewerkt aan de toekomstplannen.

Het HB hoopt dat er een ledenwinst gerealiseerd kan worden.

Kan de daling omgezet worden in een ledenwinst? Het programma *Verborgen Verleden* trekt veel kijkers maar of deze nu direct allemaal genealogie gaan beoefenen en lid zullen worden is een grote vraag.

Tevens is men druk met digitalisering. Een aantal zaken, familieadvertenties bijvoorbeeld, worden na digitalisering vernietigd.

Mw. G. van Looij en dhr. G.F. Meulemans vragen wat er met de (geschonken of in bruikleen gegeven) boeken gaat gebeuren.

Mw. H. Adema (secretaris HB) antwoordt dat in ieder geval de genealogische boeken behouden zullen blijven.

Of goed is vastgelegd wie welke boeken heeft geschonken of in bruikleen heeft gegeven zal de komende tijd blijken. Boeken teruggeven aan de schenkers wordt een van de opties.

Ook blijkt dat zeer veel boeken nooit ingekeken worden.

Boeken mogen niet gescand worden in verband met auteursrecht.

Mw. Adema meldt dat er binnenkort een catalogus op de website geplaatst wordt met daarin alle aanwezige boeken in het Verenigingscentrum in Bunnik. Deze is digitaal te raadplegen door leden na een inlog en dan kunnen de boeken in Bunnik gelezen worden. Uitlenen is zeer onverstandig want men loopt de kans dat de boeken niet terugkomen en eventuele verzending van hiervan naar de aanvrager is te kostbaar.

Dhr. G.F. Meulemans geeft aan wanneer er boeken verkocht moeten worden dat dit het beste zou kunnen op een Boekenbeurs of een boekenmarkt (bijvoorbeeld Deventer). Maar ook dat is niet zaligmakend omdat er zeer veel niet verkocht zal worden.

9. Rondvraag

De redactie krijgt van de leden een compliment voor de eerste digitale uitgave van Amstelland. Deze ziet er gelikt uit.

10. Sluiting

De voorzitter sluit om 20.00 uur de vergadering.

W. Furrer-Kroes, secretaris

Gast sprekers op de Zuidas

Lezing Rob Bonn, lid gidsenteam, 18-04-2023

Joodse Begraafplaats in Muiderberg

Een lezing speciaal bedoeld voor diegenen die niet deelnamen aan een van de rondleidingen in Muiderberg maar die door de vrije, soms komische, soms relativerende toon van de inleider ook interessant is voor anderen. Aandacht zal er in ieder geval zijn voor verschillen in het jodendom. Daar na wordt de film over de begraafplaats (12

min) vertoond en daarna zal Rob 'alleen in woorden' zijn rondleiding doen. Tijdens en na de lezing is er ruim gelegenheid voor het stellen van vragen.

Geneaknowhow.net

UW HULP BIJ HET VINDEN VAN BRONMATERIAAL

Verslag Harry Bovenkerk

Het prille begin

In 1997 startte een genealogische website onder de naam *Digitale Bronbewerkingen Nederland en België*. In 1999 kwam ook de site *FAQ Genealogie Benelux* online. De twee sites gezamenlijk trokken zoveel bezoekers dat al vrij snel de limiet werd bereikt van het abonnement bij de internetprovider!

In combinatie met ideeën voor andere sites, was dit de directe aanleiding om een eigen domein aan te vragen.

Na wat wikken en wegen werd voor de naam Geneaknowhow.net gekozen. De site zou als platform gaan dienen voor meerdere gespecialiseerde sites. *Geneaknowhow.net* werd in april 2000 gelanceerd.

Het huidige Geneaknowhow.net

Geneaknowhow wil bezoekers helpen bij het vinden van bronmateriaal. De site doet

zelf geen onderzoek, zoekt niet naar matches, en beantwoordt evenmin zoekvragen. De bezoeker moet zelf op onderzoek gaan.

Paul Balm

	Digitale Bronbewerkingen Nederland en België Verzamelsite met (verwijzingen naar) digitale bronbewerkingen van Nederland en België op internet en cd-rom. <i>Digital resources from the Netherlands and Belgium available online and on cd-rom.</i>
	GeneaScript Bewerkingen van bronmateriaal, variërend van een index tot een volledige transcriptie. <i>'Geneascript', original adaptations of genealogical resources, varying from indices to complete transcriptions</i>
	Van Papier Naar Digitaal Afbeldingen van genealogische bronnen, waar mogelijk aangevuld met (links naar) de bewerkingen van deze bronnen. <i>'From paper to pixels', images of genealogical resources</i>
	FAQ Genealogie Benelux Thematisch ingerichte site met achtergrondinformatie en een scala aan vragen en antwoorden betreffende onderzoek in de Benelux. <i>Q&A and background information regarding research in the Benelux</i>
	Regelgeving in de Nederlanden Transcripties van bronnen met een regelgevende inhoud ten behoeve van regionaal - en lokaal-historisch onderzoek <i>Transcriptions of historical resources regarding regulations in the Netherlands</i>
	Genea-Lokaal Hier treft u elektronische cursussen aan, die u vanaf deze site kunt downloaden, om ze vervolgens offline in uw eigen tempo te volgen. <i>Various downloadable courses, including paleography</i>
	Het verleden in beeld Site met beeldmateriaal ter illustratie van uw familiegeschiedenis. <i>'Picturing the past', illustrations for family histories</i>

Het startscherm

Bij opening van de site kunt u kiezen uit zeven helder omschreven verzamelingen. *Geneaknowhow* bevat inmiddels de grootste verzameling links naar vrij toegankelijke genealogische bronbewerkingen in de Benelux; meer dan 20.000. Zodoende is zij een druk bezochte bron van informatie.

Een levend platform

Vermeldingen zijn gerangschikt per provincie, regio en plaats. Er komen links bij, maar er verdwijnen ook links. Als u merkt dat een link niet (meer) werkt, wordt u gevraagd dat te melden. (>)

Uiteraard willen de beheerders ook horen van hen nog onbekende websites met genealogische informatie.

Alle informatie is gratis

Wel kan het zijn dat u zich eerst moet registreren. In dat geval wordt de site opgenomen met de toevoeging: [REGISTRATIE].

Ook voor achtergrondinformatie

Veel verzamelingen bevatten ook achtergrondinformatie, zie bijvoorbeeld de vaak aanwezige introductiepagina. De pagina achter 4 'FAQ Genealogie Benelux' is hier een goed voorbeeld van.

Soms in het Engels.

Ook vanuit het buitenland beslaat veel belangstelling voor *Geneaknowhow*, zoals van nakomelingen van Nederlanders in den vreemde. Voor hen staat dan het 'Researching Your Dutch Ancestors' klaar.

1 'Digitale Bronbewerkingen

Nederland en België'

De site waar in feite alles om draait is de site achter het eerste icoon 'Digitale Bronbewerkingen (...)'. Hier bevinden zich de verwijzingen naar digitaal te raadplegen beschikbare bewerkingen en archiefbronnen.

Geneaknowhow wijst er nadrukkelijk op dat bewerkingen zelden foutloos zijn en dat dus altijd controle met behulp van het originele brondocument noodzakelijk is.

Hou er verder rekening mee dat slechts een klein gedeelte van al het in de loop der eeuwen geproduceerde bronmateriaal gedigitaliseerd is.

Als een link dood loopt...

U kunt dan altijd proberen deze zichtbaar te maken door de link te uploaden in de

WayBackMachine:

<https://web.archive.org>

Deels nog op cd-rom

De aangeboden informatie vindt u behalve op internet soms ook nog op cd-rom; een erfenis uit de begintijd van de website. De voorraad cd-roms wordt niet meer bijgehouden. U kunt alles op internet vinden, maar soms is een cd-rom handig.

Buitenbeentjes

Onderaan de menulijst van 'Digitale Bronbewerkingen (...) ' vindt u de verzameling 'Buitenbeentjes'. Hier staat de digitale informatie die niet ergens anders te plaatsen was. Daar is het heerlijk grasduinen!

2 'GeneaScript'

Hier vinden de bewerkingen van het bronmateriaal plaats. Dit varieert van indexering tot een volledige transcriptie. Alles kan aangeboden worden. Zo zijn ooit familieboeken overgedragen die uit een vuilnisbak gevist waren.

3 'Van Papier Naar Digitaal'

Deze verzameling stamt nog van het begin en is niet meer actueel, maar nog steeds interessant. Hier staat veel informatie die nog niet elders op het internet te vinden is, zoals bijvoorbeeld verpondingen.

6 'Genea-Lokaal'

In het 'Genea-Lokaal' vindt u twee gratis cursussen. Een cursus *Paleografie* om u te bekwamen in het lezen en begrijpen van 16^e - tot en met 19^e eeuwse handschriften. En een cursus *Middeleeuws Latijn*. Deze cursus helpt u op weg met de grammatica van het Latijn dat rond 1300 werd gebezigd. In die tijd werden akten en oorkonden in het Latijn opgesteld en ook hun inschrijvingen

in de DTB-registers deden pastoors in het Latijn. Dit Latijn wijkt echter af van het schoolse klassieke Latijn. De schrijvers en notulisten in die tijd gebruikten namelijk nogal eens 'Latijns' waarvan de Romeinen nog nooit gehoord hadden.¹

U kunt de cursussen downloaden op een windows pc en daarna lokaal volgen.

Een handige link bij het proberen te begrijpen van oude teksten is 'Vocabulair (1760)' op de vierde site 'FAQ Genealogie Benelux'.

Tenslotte

Geneanetknowhow draait op vrijwilligers en leeft van donaties. In december wordt jaarlijks een bedelactie gehouden; niet alleen om de website in de lucht te kunnen houden, maar ook om deze verder te vervolmaken.

Een gift is meer dan welkom! Rekening NL25 INGB 0004 3178 16, ten name van de Stichting Geneanetknowhow in Moergestel. Doen!

Omdat de stichting de ANBI-status heeft kunt u een schenking - er geldt een drempel en een maximum - aftrekken van de belasting.

Het verleden in beeld'

Op de zevende site 'Het verleden in beeld' is heel veel beeldmateriaal te vinden over beroepen en schepen, waaronder emigratieschepen. Dit materiaal is vrijelijk te gebruiken om uw familiegeschiedenis te verluichten.

Transkribus uitgelicht

Harry Bovenkerk

Misschien wel een van de interessantste programma's waar *Geneanetknowhow.net* naar verwijst is *Transkribus* (zie 'Genea-Lokaal')

Transkribus is zoals de makers zelf zeggen; een op kunstmatige intelligentie-gebaseerd platform voor tekstherkenning, transcriptie en het doorzoeken van historische documenten 'dat u kunt gebruiken

vanaf elke plaats, op elk moment en in elke taal.' Het maakt de laatste jaren furore in de internationale archiefwereld. Ook het Stadsarchief Amsterdam werkt er mee.

Het voor u en mij gratis te gebruiken programma is nog volop in ontwikkeling, Verwacht daarom nog niet dat al uw teksten foutloos herkend worden.

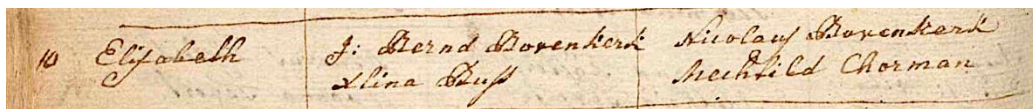
Transkribus THE PROOF OF THE PUDDING IS IN THE EATING

Schrijver dezes heeft *Transkribus* bij wijze van proef een inschrijving uit een Duits doopregister uit 1674 laten lezen en vertalen.

Het gaat om deze inschrijving uit een Duits doopregister:

¹ Een kernachtige beschrijving van het middeleeuwse Latijn, dat niet alleen de taal is van de liturgie, het onderwijs, de exegese, de theologie, de filosofie, het recht, de natuurwetenschap, en de administratie,

maar ook van een waaier aan literaire genres, vindt u bijvoorbeeld op de site <https://erfgoedbrugge.be/over-vogels/van-klassiek-naar-middeleeuws-latijn/>

10 (kind) Elisabeth / (ouders) J: (= Johannes) Bernd Bovenkerk, Xtina (=Christina) Buss / (doopgetuigen) Nicolaus Bovenkerk, Mechtild Chorman

AAN DE SLAG

Transkribus kent twee versies. Ik gebruikte de al behoorlijk uitgebreide 'simpeler' web-versie. Na openen van de [website](#) ziet u een in twee delen uitgevoerd tekstvlak.

Voordat een tekst vertaald kan worden, moet u wel nog aangeven in welke taal de tekst is geschreven en of het om een handgeschreven of een gedrukte tekst gaat. In mijn voorbeeld is dat Duits en handgeschreven.

Language: German

Handwritten Print

AI model: The German Giant

De te vertalen tekst plaatst u in het linker vak door deze daarheen te slepen of eerst te kopiëren en dan daarin te plakken.

Zo gauw de tekst in het vlak geplaatst is, begint Transkribus met lezen van de tekst en zet daarna de vertaling in het rechtervlak.

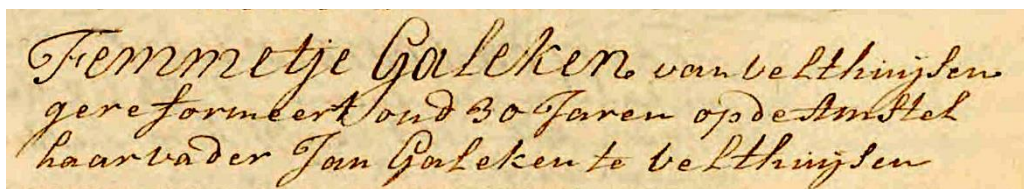
Transkribus maakt van mijn voorbeeld zo het volgende:

Dit ging dus niet vlekkeloos, maar gezegd moet worden dat het gebruikte schrift een beetje moeilijk te lezen was.

In de namen Elisabeth en Nicolaus is de 's'

vreemd geschreven en in de naam Buss komt nog de ouderwetse 'scherpe s' voor.

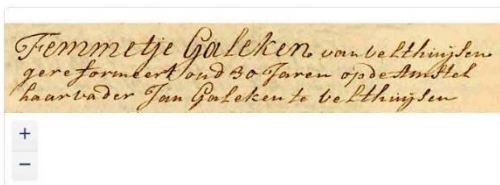
Dus nog maar eens geprobeerd met een andere, Nederlandse, tekst:

Op 23 april 1762 is Femmetje Galeken in ondertrouw gegaan met Hendrik Ojemans. Ik gebruik een deel van de desbetreffende akte.

Deze tekst is naar mijn mening heden ten dage nog goed te lezen. Vindt Transkribus dat ook?

Als vertaling levert het programma deze tekst op:

Femmetje Galeken van
genefaed

Upload another image

PDF

Doc

Copy to clipboard

TOP OF FLOP?

Mmm. Ik geef hier overigens geen oordeel over Transkribus want ik ken het nog maar net. Van alle ins en outs ben ik niet op de hoogte. Zo lees ik bijvoorbeeld op de website dat het mogelijk is Transkribus te trainen voor de soort tekst die je verwerkt wilt zien. Ook staan daar op dit moment al meer dan twintig succesverhalen over het programma. En ik beken: de verschillende webinars voor beginners die op YouTube staan heb ik niet tot nauwelijks bekeken. De uitkomsten van mijn testen zijn daarom zeker niet representant voor de mogelijkheden die Transkribus biedt.

Nee, het programma lijkt mij juist interessant genoeg om verder mee te stoeien en te zien wat er nu al mogelijk is waar het in de toekomst heen kan gaan.

PROBEER HET ZELF EENS

Probeert u het zelf eens op <https://readcoop.eu/transkribus/>. Dat kunt u drie keer doen zonder registratie. Wilt u het vaker proberen dan kunt u zich kosteloos inschrijven en daarna tot 500 handgeschreven bestanden of 1.000 gedrukte teksten laten vertalen.

Misschien goed om te weten is ook dat Transkribus gerund wordt door een coöperatie met 135+ mede-eigenaren.

Nieuwe leden stellen zich voor

Sinds kort is mevrouw Paulien R. Roffel lid van onze afdeling. Zij was voormalig docent Spaans; officemanager en uitgever. Voorwaar een interessante loopbaan! Al zo'n 12 jaar, niet aaneengesloten, doet zij genealogisch onderzoek naar de eigen familie.

Het onderzoek is onder andere gericht op Roffel in Zwolle, Friesland, Groningen; De Vries in Friesland; Westhoff in Lunteren en omgeving.; Dalenoord in Zwolle en Enschede. Mw. Roffel is zich momenteel aan het oriënteren op genealogische software. Zij heeft daarbij al wat hulp gehad van de NGV.

Mw. Roffel hoopt met haar lidmaatschap de nodige steun van de vereniging en haar leden te ontvangen, dat haar de weg wordt gewezen en haar vragen kunnen worden beantwoord. Laten wij haar daar niet in teleurstellen.

Hartelijk welkom!

Tuinderijen

AAN DE RANDEN VAN AMSTERDAM EN IN DE SLOTERPOLDER

Zolang Amsterdam bestaat zijn er buiten de stadsgrenzen tuinen geweest die onder andere dienden voor de voedselvoorziening van de stad. Er werden hier vooral groenten geteeld. Zo zijn er op de oudste bekende stadskaat van Cornelis Anthoniszoon uit 1638 / 1644 net buiten de stadswallen al tuinderijen afgebeeld. Met het groeien van de stad schoven de tuinen steeds verder op naar het westen en zuiden.

In de 17e eeuw werd de stad aan de westkant uitgebreid met een wijk die we nu kennen als de 'Jordaan'. De naam is mogelijk afgeleid van het Franse woord 'jardin', wat tuin betekent. Ook de straat met de naam Tuinstraat herinnert aan de tuinen die hier waren. Vanaf de 18e eeuw lagen de meeste tuinderijen aan de zuidkant in de omgeving van de Boerenwetering, en aan de westkant in de Sloterpolder.

Ook zijn er vanaf het begin van Amsterdam al groentemarkten geweest. Op de straat naast de Oude Kerk was er al vroeg een 'warmoesmarkt'. De naam van de nabijgelegen Warmoesstraat herinnert hier nog aan. Warmoes was een oude benaming voor snijbiet, een specifiek soort bladgroente.

Tuinderijen werden ook wel warmoezerijen genoemd.

Vanaf halverwege de 17e eeuw was er een grote groentemarkt langs de Prinsengracht nabij de Lauriergracht. In 1895 verhuisde de groentemarkt naar de Lijnbaansgracht langs de Marnixstraat, tussen de Rozengracht en de Elandsgracht. Ook aan de zijde van de Singelgracht werden er groenten en fruit verhandeld, de huidige straatnamen Appeltjesmarkt en Groenmarktkade herinneren hier nog aan. In 1934 verhuisde de groentemarkt naar de toen nieuwe Centrale Markthal aan de Jan van Galenstraat. Van hieruit werden de groenten door handelaren verder in de stad gedistribueerd.

Tijdens de lezing werd ook de situatie van de tuinderijen vanaf het einde van de 19e en in de eerste helft van de 20e eeuw in beeld gebracht en ook het leven van de tuinders die in de Sloterpolder leefden tot in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. Dit poldergebied kende weinig tot geen wegen, al het vervoer ging over het water met groenteschuitjes, die via een overhaal bij de Kostverlorenvaart op het stadswater kwamen voor verder transport naar de groentemarkt.

Door de in de loop van de 20e eeuw steeds verder naar het westen voortschrijdende nieuwe stadsbebouwing moesten de tuinderijen steeds verder opschuiven. In de tweede helft van de jaren vijftig moesten ook de laatste tuinderijen in het Overtoomse Veld verdwijnen voor nieuwe huizen en de aanleg van het Rembrandtpark.

Vanaf 1958 werd er meer westelijk in de Sloterpolder, langs de Louwesweg, een nieuw tuinbouwgebied ingericht. Dit Tuinbouwgebied Sloten lag ten noordoosten van het dorp Sloten. Na dertig jaar moesten ook hier de tuinders weer wijken voor nieuwbouwwoningen, voor de vanaf 1990 gebouwde wijk Nieuw Sloten. Ook de tuinderijen in de Middelveldsche Akerpolder maakten omstreeks 2000 plaats voor een nieuwbouwwijk: De Aker.

Hiermee is aan de eeuwenlange tuinbouwgeschiedenis aan de randen van Amsterdam (bijna) een einde gekomen.

Erik Swierstra, april 2023.

Werkgroep Historie Sloten-Oud Osdorp

<https://slotenoudosdorp.nl/historie/>

MUTATIES LEDENBESTAND

(BIJGEWERKT T/M 1 APRIL 2023)

Nieuw lid:

R.C. Overman, Amsterdam

M. Kramer, Atenas Alajuela, Costa Rica

Overleden:

A. Bruyninx, Keerbergen, België

Lidmaatschap beëindigd:

A.G.N. Harte, Aalsmeer

Adreswijziging:

P. Royers, Héléciné, België

FAMILLEMENT 2023 IN DEN HAAG GAAT NIET DOOR

Vlak voor Pasen hebben het CBG | Centrum voor familiegeschiedenis en het Nationaal Archief in Den Haag helaas het besluit moeten nemen het Famillement 2023 niet door te laten gaan. Want: 'op de beoogde locatie blijkt het evenement niet te kunnen worden georganiseerd zoals we dat gewend zijn.'

Volgend jaar zal Famillement, het grootste en meest toonaangevende evenement op het gebied van genealogie en familiegeschiedenis natuurlijk wél weer georganiseerd worden op zoals de organisatie belooft: 'een mooie locatie in Nederland'.

GROOTSTE OORLOGSARCHIEF NEDERLAND VANAF 2025 ONLINE

Het meest geraadpleegde en het grootste archief over de Tweede Wereldoorlog in Nederland is het [Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging](#) (CABR). Hierin bevinden zich dossiers van personen die verdacht werden van collaboratie met de Duitsers. Dit archief wordt nu digitaal toegankelijk voor een breed publiek. Februari jongleden startte hiertoe het project [Oorlog voor de Rechter](#).

STADSARCHIEF AMSTERDAM 'AMSTERDAM IN VUUR EN VLAM'

Over de uitvinder, ondernemer en kunstenaar Jan van der Heyden (1637-1712) biedt het archief van nu tot begin augustus [een tentoonstelling met werkelijk uniek materiaal](#). Ook is er een boek, een filmprogramma en onder meer een podcastserie.

KENT U DE WEBSITE VAN DE [STICHTING 'BEHOUD VAN 'T OUD AL'](#)?

Deze stichting streeft naar het behoud en beschermen van cultuurhistorisch erfgoed, het verzamelen en in stand houden van aan haar toevertrouwde materialen waaronder vele van museale waarde. Ook bevordert de stichting onderzoek naar het cultuurhistorisch erfgoed, het uitgeven van publicaties, plus het organiseren en initiëren van onder andere evenementen en exposities op dat gebied.

De website (www.stichtingbehoudvanoud.nl) bevat vele vrij toegankelijk verzamelingen, waaronder een database van de meest uiteenlopende typen achternamen en hun verklaringen onder de pagina 'Genealogie Nederland'.

Voor genealogen ook interessant is de paragraaf 'Tweede Wereldoorlog' in het hoofdstuk 'Wapens en wapenrustingen' in de pagina 'Onze collectie'. Daar worden tientallen werkende (!!) links gegeven naar verzamelingen van aan de Tweede Wereldoorlog gerelateerde onderwerpen met vele persoonsvermeldingen. Teveel om hier op te noemen.

Buiten de genealogie bevat de website heel veel verzamelwerk op het gebied van Aardewerk en Glas tot en met Winkels. Veel daarvan valt te zien op de website, maar alle objecten (tot nu toe zo'n 100.000) zijn te bekijken op zo'n 35 expositielocaties.

SEBASTIAAN LUDOLF VAN EYTZEN

EEN BIJZONDERE STADSBESTUURDER UIT WEESP

In het voormalige stadhuis van Weesp hangt een groot, 17^e eeus groepsportret van het stadsbestuur. Zo'n jaar geleden werd daarop Hans van den Dools aandacht vooral getrokken door *Sebastiaan Ludolf van Eytzen*. Wie was dat? Lees hier het vervolg van Hans speurwerk.

ZIJN SCHOONFAMILIE, DE FAMILIE SCHELLINGER

Op 10 januari 1619 werd Geertruydt Schellinger in de Oude Kerk van Amsterdam gedoopt als Geertruij. Zij was de dochter van Cornelis Gerritsz. Schellinger en Cornelia Cornelis [Backer] (13 die op 15-04-1616 in Amsterdam in ondertrouw waren gegaan (14).) Bij haar ondertrouw in 1644 was zij 24 jaar oud

Familie-
wapen
Schellinger

Haar vader was bierbrouwer met belangen in Leiden en Weesp en werd burgemeester

van Weesp. Haar moeder Cornelia Cornelis was dochter van Cornelis Jorisz., alias Roodhoorn of "in den rooden Hoorn", die huwde met Grietje Willemsdr. Backer uit Bremen en wiens nageslacht de naam Backer aannam.

Ook hier betrof het dus een relatie van een Amsterdams regentengeslacht met een Noord-Duitse stad.

Vader Cornelis Gerritsz. Schellinger was geboren te Utrecht rond 1595 als zoon van Gerrit Schellinger (1565-na 1607) en diens tweede echtgenote Niesken Cornelisdr Schouten uit Weesp. De eerste vrouw van Gerrit heette Marij Hillebrants en was voor 1588 overleden.

Grootvader Gerrit Cornelisz. Schellinger was van oorsprong haringverkoper te Amsterdam, en wist zich op te werken tot in de Amsterdamse regentenkringen, en werd regent van het Rasp- en Tuchthuis. Na zijn tweede huwelijk op 14 april 1590 te Amsterdam met Niesgen Cornelisdr. Schouten, een rijke brouwersdochter uit

Weesp, werd hij daar brouwer. Hij investeerde ook in een brouwerij in Leiden (15). Het aantal brouwers is opvallend, maar ook weer niet: in Weesp was het water schoner dan in Amsterdam en er werd dus geld verdiend in beide steden: zowel met de productie en als de consumptie.

In het standaardwerk van Elias over de Vroedschap van Amsterdam 1578-1795 (16) komen drie Schellingers voor: Hillebrand (1580-1633), Bernard (1609-1680), de zwager van Van Eitzen, en mr. Elias Schellinger in de achttiende eeuw (1717-1772), een achterkleinzoon van de eerder genoemde Hillebrand.

Waar en wanneer Geertruid Schellinger overleed is niet bekend, maar dat was na 1674. Haar schoonzoon dr. Gerard Worst betaalde dat jaar nog voor haar de belastingen in Weesp. Zij woonde toen bij het gezin Worst in de Hoogstraat.

IN ZWEEDSE DIENST

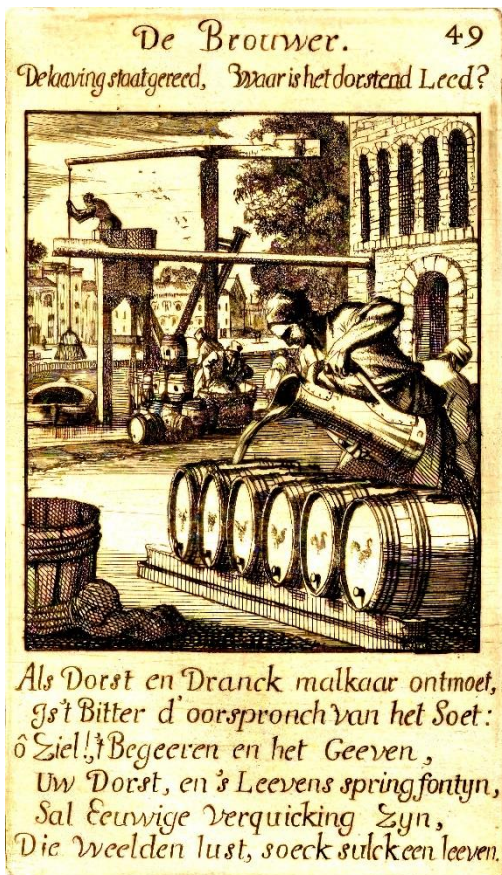
Na zijn Amsterdamse debacle was Sebastian Ludolf van Eitzen terug gegaan naar het Noorden en ging in Zweedse dienst.

In een Zweeds boek over de 1e Noordse oorlog van Zweden in Polen (1655-1657) (17) vond ik in een opsomming van troepen en commandanten meer informatie. (in mijn vrije vertaling uit het Zweeds):

....."Sebastian Ludolf v. Eitzen was een van [Simon de] Bolsey's oversten, capituleerde met hem in oktober 1655.

Om 1 regiment te voet van 8 compagnieën te werven, ging hij naar Holland en begon daar de werving en had spoedig 200 man samen met officieren bijeen, maar werd verhinderd.

Von Eitzen had één regiment in Bremen, bestaande gedeeltelijk uit door hemzelf geworven volk, gedeeltelijk van andere regimenten (achtergelaten volk van de officieren Fersens, Horns, Duderstadts, Wirtz, de Rijkskanselier en Sachs), tezamen een 120 man te voet.

Als Dorst en Dranck malkaer ontmoet,
Is't Bitter d' oorspronch van het Soet:
ô Ziel! Begeeren en het Geeven,
Uw Dorst, en 's Leevens springfontyn,
Sal Eeuwige Verquicking Zyn,
Die Weelden lust, soeck sulcke een leeven.

Op 7 januari 1656 waren in Stettin van Bolsey's volk nog 91 mannen over, de ondercommandant was overste luitenant Gisbert te Tent v. Wordenburg”...

In dit Zweedse boek stond verder dat Simon de Bolsey (een Waal) huurlingen wierf in onder andere Holland, Brabant en Vlaanderen. De provincie Holland, in het bijzonder de Stad Amsterdam, verhinderde echter de inschepping van zijn troepen en legde daarop beslag. (Over de Bolsey, zie noot 18). In het Zweedse Riksarkiv kwamen De Bolsey en Van Eitzen voor in de monsterrollen, (19). Hij werd in de maanden maart t/m september van 1656 geregistreerd met de afrekeningen, die hij

toen had ondertekend. Eén van zijn compagnieën bleek in Stade te zijn gelegd, een Hanzestad aan de Neder Elbe.

In het Zweedse Rijksarchief is ook een handgeschreven brief van hem aan een van zijn opperbevelhebbers bewaard (20)

De Meßberg in de 17e eeuw, geschilderd door Elias Galli de Oudere, een Hamburgs plein waar Van Eytzen zeker gelopen hebben en dat tot begin 20e eeuw een van de belangrijkste marktplaatsen van de stad was.

ZIJN LEVENSEINDE

○ Wat gebeurde er na Zweden?

In het Utrechts archief komen vier notariële akten voor (21):

- 2 uit 1653, rond de verkoop van een stuk land in de Purmer bij Edam, waarbij hij namens zijn vrouw optrad,
- 1 uit 1655 over een vordering over geleverd laken, en
- 1 garantie uit 1657.

In 1653 en 1657 tekende hij zelf. Hij was in die tijd dus in De Nederlanden.

Daarnaast woonde hij in 1655 in Harvestehoede (nu Harvestehude, een wijk van Hamburg) en werd in de akte omschreven als “Heer van Harvestehoede”. Hij ondertekent als Heer “tot” Harvestehoede.

Zijn vader was een van de twee Patronen geweest van het in 1530 opgeheven klooster met landerijen St. Johannis te Harvestehude, maar een echte heerlijkheid was dat toch niet.

In een andere bron (22) las ik dat de burgemeesters van Hamburg Sebastian von Bergen en Albrecht von Eitzen – zijn vader – als een van de eerste stadsbewoners daar buiten de stad land verwierven om daar tuinhuizen te bouwen.

⊙ Wanneer en waar overleed hij? In Duitse bronnen, zoals in een biografie over zijn vader (23) werd 1665 als jaar van overlijden aangegeven. Na dat jaar was over hem niets meer te vinden, behalve in diverse akten in Amsterdam en Weesp, waar in een procuratie van 27 augustus 1669 zijn weduwe Geertruijdt Schellinger haar schoonzoon dr Gerardus Worst machtigde voor haar te handelen (24). De laatste vermelding “in leven” was in een akte van 2 januari 1665 te Weesp over een huurcedul (25).

Dan bleef natuurlijk nog steeds de vraag open waarom hij in Duitse bronnen (26) consequent als “Obrist des Prinzen von Oranien” werd genoemd. Ik kon geen originele bron vinden, steeds werd verwe-

zen naar het 19e -eeuwse boek van Friedrich Georg Buek over de Hamburger burgemeesters.

Naar mijn mening is die informatie onjuist. Sebastiaan Ludolf van Eijzen was wel een overste, maar niet in Nederlandse, maar in Zweedse dienst. En tijdens de matrozen opstand was hij luitenant. Omdat hij eerst in de Republiek leefde, had men het hem naar ik vermoed toegedicht. Zeker tot 1665 was de latere stadhouder prins Willem III nog het “Kind van Staat” en geen persoon om toen al oversten te leiden. Of had Sebastiaan Ludolf van Eitzen al die hoge rang bereikt onder prins Frederik Hendrik of prins Willem II?

Een mogelijkheid was dat hij had deelgenomen aan de “coup” van prins Willem II om in 1650 Amsterdam gewapenderhand in te nemen, maar ik heb geen overzicht van de daarbij betrokken officieren kunnen vinden. In de overigens niet volledige commissieboeken in het Nationaal Archief kon ik hem in elk geval niet vinden.

DE KINDEREN

Met zijn eerste echtgenote had hij twee zoons, Albertus en Daniel die de volwassenheid bereiken en met zijn derde echtgenote een dochter, Cornelia. Wat valt er over hen te vinden?

⊙ Albert van Eytzen
Zoon Albertus kwam voor in verschillende notariële akten in Weesp. Wanneer en waar was hij geboren, is onbekend, maar vermoedelijk te Weesp rond 1635/6.

In juni 1652 werd hij als nummer 103 ingeschreven bij de universiteit van Rostock als: *Albertus ab Eitzen, Batavus*, met de toevoeging *numerus inscriptorum hoc rectoratu aestivo 190 (!), ex quibus signo “notati non iurarunt*. Hij stond dus op een lijst van 190 [studenten] die tijdens het zomerrectoraat werden ingeschreven en die – nog? – geen eed hadden afgelegd (27).

Zegel van de universiteit van Rostock, opgericht in 1419, en zo de oudste universiteit in het Oostzeegebied

Verder bleek hij in dezelfde periode, namelijk op 11 mei 1653, te Hamburg ingeschreven te zijn bij het Akademisches Gymnasium (anno 1613) als *Albertus ab Eitzen, Wesopia, Batavus* (28).

Interessant was dat ene “Alb. v. Eytzen” enige toneelstukken geschreven bleek te hebben. Dat waren: “Tijs Onverstand”, een blijspel (uit 1704?), “De Bedroogen Oester Eeter”, ook een blijspel en “Grieksche Kamma”. (29). De oervorm van de Griekse Kamma zou bij Plutarchus te vinden zijn en ook Pierre Corneille had er een theaterstuk van gemaakt.

In een artikel van E.F. Kossmann uit 1915 (30) werd op pagina 158 “Albertum van Eijzen, Aetat. suae 18” als auteur van De Grieksche Camma genoemd, maar Kossmann kende hem niet en dacht dat een andere persoon de auteur was. Was hij als

18-jarige hiertoe in staat? Als, zoals verondersteld, Albert geboren was rond 1635/6, dan zou hij dus omstreeks 1653/4 dit stuk moeten hebben geschreven of bewerkt moeten hebben.

Qua datum zou Albert van Eytzen, zoon van Sebastiaan Ludolf van Eytzen hiervan de auteur (lees: bewerker) kunnen zijn geweest.

Waar hij zich toen bevond, of dat hij in Duitsland verbleef, of dat hij huwde, of nakomelingen kreeg, is voorlopig onbekend. Hij werd in Weesp nog wel in een akte uit 1663 vermeld.

○ Daniel

Er hebben families “Von Eitzen” in Polen (Danzig en Elbing) bestaan die gedeeltelijk doopsgezind waren, waarbij ook de voornaam Daniel voorkomt.

Informatie is te vinden op de website: <https://mia.bethelks.edu> met gedigitaliseerde gegevens van het doopboek vanaf 1667.

Ook op de website van de Verein für Familienforschung in Ost- und Westpreussen E.V., Danziger Genealogischer Tafeln staat het een en ander.

Van enig verband met de zoon Daniel van Sebastiaan Ludolf van Eytzen is mij echter niets gebleken.

Daniel was Albertus jongere zoon, vermoedelijk omstreeks 1638 geboren.

Hij huwde, nog onbekend waar, met Agnes van Nes en werd vader van een zoon Sebastianus Ludolphus, die in Amsterdam op 22 december 1672 r.-k. werd gedoopt in

de kerk De Toren (31).

Doopgetuige was zijn stiefmoeder “Gertrudis van Eijzen”, die zich liet vertegenwoordigen door ene “Catrina Geeraerts”.

Daniel woonde in 1674 in Weesp aan de Nieuwstad. Hij werd daar, “voor hem en

voor zijn huisvrouw” in de belastingregisters ingeschreven (32). Een oud-schepen betaalde voor hem. Daarna ontbreekt elk spoor. Daniels vrouw Agnes van Nes bleek de weduwe te zijn van Joannes Worst te Weesp, die met haar op 8 mei 1661, (als “beiden van Weesp”) in ondertrouw ging (33). Joannes Worst was een broer van dr. Gerardus Worst, die met halfzuster Cornelia huwde.

Uit een Request aan den Hove van Hollandt van advocaat A[driaen] Coetenburgh (34) bleek wie zij was: “Agneta van Nes, Weduwe en Geïnstitueerde Erfgenaam van Wijlen Johannes Worst”.

Zij was voor het Gerecht van Weesp in een proces gewikkeld met Gerardus Worst, Adam Modeus getrouwd met Elizabeth Worst, en Nicolaas Geelhandt, getrouwd met Jacomina Worst. De procedure ging terug tot maart 1668, dus toen was zij al weduwe.

Dit document wierp een blik op de samenstelling van het ouderlijke gezin van de gebroeders Worst.

Ene “Jan Worst” kwam verder voor in Weesp in 1658, toen hij als “schaalvader” (bij de diaconie degene, die de inkomsten verzorgt, “almoessenier”) optrad (35).

○ Cornelia

Zij was zijn dochter bij zijn derde echtgenote. Zij was Luthers gedoopt te Weesp op 12 februari 1646, met de vader omschreven als “uyt Hamborg”. De moeder was Geertruijdt Schellinger van Weesp.

De getuigen bij Cornelias doop waren: “Seijtte Jongmans van Bopdigham (?) in plaetse van Gijsje van Eitzen, des oudsten Borgermester tot Hamborg, huijsvrouwe, ’t kinds bestemoeder en Minister Tobias Brustenbach in ’t huijs bij ’t kraembedde” (36). Cornelia deed belijdenis in Weesp op Pinksteren 1664 (37).

Zij huwde met Dr. Gerardus Worst, arts en bierbrouwer te Weesp. In het Lutherse trouwboek van Weesp vond ik:

“No 78 2. 1665. Op 8 okt (?)ber [1665] Sexagesima. Zijn na 3. Solennelle procla

○ Dr. Gerardus Worst, de schoonzoon

Over Dr. Gerardus Worst, medicus, vond ik via de [DBNL](#) en via die bron in het Album Studiosorum van de Leidse Universiteit, informatie naar aanleiding van een aan hem gewijd gedicht van Joannes Six van Chandelier (41).

“Gerard Worst, uit een vermogende Amsterdamse familie, had zich op 22 april 1652 laten inschrijven als student medicijnen in Leiden. Hij was toen 20 jaar oud. Op 21 juni 1655 promoveerde hij op de these De morbo regio (Over de koninklijke ziekte) [een bijnaam voor geelzucht]. Waarschijnlijk vestigde hij zich na zijn promotie als arts in Amsterdam, waar hij in 1665 trouwde met Cornelia van Eijssen. Zijn sterfjaar is niet bekend. (Lindeboom 1984, 2207).

Dit gedicht staat op p. 549-550 van Six’ Poësy. “ en is in zijn geheel te lezen op de website van de DBNL. De titel is: “Op de reedenstryd, oover de kooninghlyke siekte, te Leiden gehouden, door Geeraard Worst,

Mogelijk was Agnes/Agneta dezelfde als de Agnieta van Nes die in 1717 met attestatie van Amsterdam toetreedt als lidmaat bij de Hervormde kerk te ‘s-Gravenhage. Dat zou sporen met een proces in Den Haag.

maties alhier d’heer Doctor Gerhardus Worst en d’Edele Jffr Cornelia van Eijtsen openbaar& ordentelijck in onse Evangelische Gemeende thans in den heijligen Egtestand ingesegend d’eerste Bruijt van onse Weseper Dooplingen. Godlof.” (38). Ook in de ondertrouwregisters van Amsterdam komt dit huwelijk voor: ingeschreven voor de Commissarissen van Huwelijke Zaken op 17 januari 1665 aan de PUI: “Gerardus Worst en Cornelia van Eijssen, van Weesp ende daer wonende” (39).

Wanneer en waar Cornelia was overleden is niet gevonden. Ze kwam als Cornelia van Aeijsen voor in een akte, gepasseerd op 26 februari 1694 voor notaris Casparus van Wallendal te Amsterdam (40), dus op dat moment was zij nog in leven.

voor syn geneesheerschap”. De laatste twaalf regels van dit gedicht luiden:

*“O sieke, aan ’t kooninghlyke seer,
Gaet, hoort te Leiden Geeraards leer,
Waar hy, met pit van reede, op stoel,
U leert syn prysliker gevoel,
Al eer se hem geneesheer wyen,
Hy heilt door kracht van kruideryen.
Dat Weesop syn geboortestee
Nu vry een tree te hooger tree,
Als Koërs, met hun voedsteres,
Verheeven, om Hippokrates.
Worst keert gekroont, met Febus
blaaren,
Die hem, en haare Vecht vermaaren.”*

De inschrijving in de Leidse Universiteit luidt: Apr. 22 1652: Gerardus Worst Amstelodamensis. 20, M[edicijnen] (42) Waarschijnlijk is hij ca 1632 geboren en als het gedicht hierboven correct is, is hij in Weesp geboren en niet in Amsterdam. In de Amsterdamse DTB kon ik hem niet vinden en de Weesper DTB beginnen later. Wel kon ik met de indicatie van zijn leeftijd zijn ouders traceren: Pieter Lourensen Worst en Ludewijntje Jans gingen op 14 juni 1629 in Amsterdam in ondertrouw (43). Ludewijntje Jans was afkomstig uit Weesp. Pieter Lourensz Worst was brouwer. Diens vader Lourens Dubbelsz Worst was afkomstig uit Kampen en is terug te vinden in een genealogisch overzicht over die familie in Kampen van de hand van K. Schilder (44), met ook een familiewapen

Ludewijntje Jan Laps, komt voor in een testament te Amsterdam van 01 juli 1636 bij notaris Palm Mathijsz van haar tante Ludewijn Jans, ook wel Lijsbeth Claes

Familie-
wapen
Worst

Loenen (45), die ook een legaat voor de katholieke armenzorg te Weesp naliet.

DE KINDEREN VAN GERARD WORST EN CORNELIA VAN EITZEN

Via het notarieel archief van Weesp en de DTB's van Weesp en Amsterdam vond ik zes kinderen van Gerard Worst en Cornelia van Eitzen die volwassen werden, en hun respectieve partners.

De geboortejaren van deze kinderen zijn afgeleid van de leeftijd die zij opgaven bij hun ondertrouw.

⊙ Liduwina Worst

Zij trouwde – 1^e proclamatie Weesp 13 mei 1688 (46) en otr. Amsterdam 15 mei 1688 (47) – als Liduwina of Lodowina Worst, oud omtrent 20 jaar, dus geboren ca 1668 met Johan Tellegen of Telgen, een wijnkoop

man, oud circa 27 jaar. Zij was overleden voor 1694. Hij ging in Amsterdam weer in ondertrouw op 27 maart 1694 met Anna Nagel (beide te Weesp) (48).

⊙ Sebastiaan Worst

In ondertrouw te Amsterdam als Bastiaan Worst, van Weesp, oud 47 jaren, dus geboren ca 1669, '... op de Princegracht, ouders doot, geassisteert met zijn broeders vrouw Grietje Nakke, op 31 december 1716, met Johanna Jonghbloet, van Delft, oud 32 jaar, op de Utrechtse Straat, ouders doot, geassisteert met Johanna Keeminck" (49).

Bij de verkoop met zijn drie broers van een pand aan de Oudezijds Voorburgwal in Amsterdam op 30 december 1707 noemde hij zich zelfs Sebastiaan Ludolphus Worst (50).

Hij werd begraven op 24 januari 1738 op het Heiligewegs – en Leidsche Kerkhof (51) en zijn weduwe Johanna Jongbloed op 26 april 1763 (in de Nieuwe Zijds Kapel) (52).

⊙ Pieter Worst

Bij ondertrouw oud 28 jaar, dus geboren circa 1672, werd Doctor in de Medicijnen. Hij was ingeschreven in het Utrechtse Album Studiosorum in 1694 als Petrus Worst Wesopianus (53) en volgens in het Album promotorum van de Universiteit te Utrecht zijnde gepromoveerd op 9 oktober 1694 als Petrus Worst, Wesopiensis, Med. met een Disputatio publico over “de Angina vera” (= over de ware beklemming). Hij promoveerde bij professor [Jacobus] Vallan (54). Hij ging in ondertrouw te Weesp op 17 juli 1700 met Margrita Nacke[n], jongedochter van Amsterdam, oud 20 jaar, “geassisteert

en van ons Commissarissen een behoorlijke betoogh van de heeren Commissarissen van Amsterdam ontvangen”. Op 08 augustus 1700 waren zij te Amsterdam op het stadhuis getrouwd (55). Hij noemde zich soms ook Pieter Hendrik Worst. Hij werd begraven in de Nieuwe Zijds Kapel op 23 juni 1736 als “Petrus Worst, Medicine Doctor, komt van de Reguliersgragt bij de Kerkstraat” (56). “Margreta Nakke, Wed: Pieter Worst, op de Leprozengracht onder de Moses en Aärons kerk” werd begraven in de Nieuwe Zijds Kapel op 25 april 1748 (57).

⊙ Cornelis Worst

Oud 24 jaar, dus geboren circa 1674, ging in ondertrouw te Weesp op 11 juli 1699 met Catarina Kroock, of Croock, jongedochter van Weesp, oud 19 jaar. Cornelis werd geassisteerd door zijn broeder Sebastiaan, zij door haar vader Pieter Kroock (58). Zij werden op 2 augustus 1699 op het Stadhuis te Weesp getrouwd en lieten een kind oud-katholiek dopen in Amsterdam

(59). Hij werd op 25 augustus 1714 te Weesp begraven. Hij en zijn echtgenote waren herbergiers-hospes in Weesp in de herberg De Doelen aan de Nieuwstad / Breestraat zuidzijde (60). Zij hertrouwde op 10 juli 1718 te Weesp met Johannes Lammers (61), die dezelfde herberg voortzette. Zij werd begraven op 29 mei 1752 te Weesp (62)

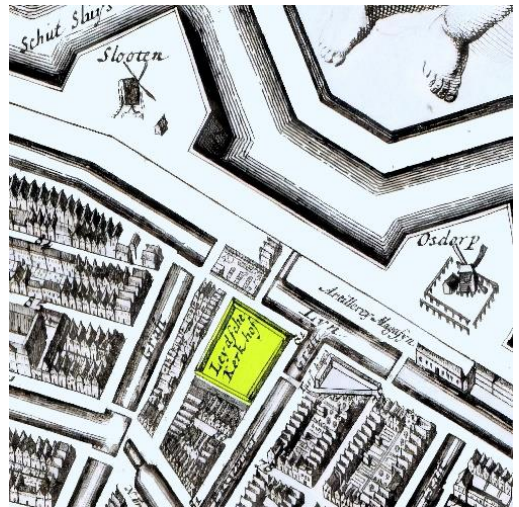
⊙ Lourens Worst

Oud omtrent 21 jaar, dus geboren circa 1676, ging op 12 april 1697 in ondertrouw met Catharina van Dommelen, oud ca 21 jaar (63). Hun kinderen werden in Amsterdam r.-k. gedoopt.

Hij kwam voor in de Confessieboeken van Amsterdam in 1709 in een zaak over vermissing van muskaatnoten van de VOC. Hij was dan een half jaar garbeleerder of cruytleser op het Oost Indisch

Huis. Hij werd geseseld en voor de tijd van zes jaar uit de stad verbannen (64).

Catrina van Dommelen werd te Amsterdam op het Heiligewegs- en Leidsche Kerkhof begraven op 25 oktober 1715. Zij woonde

toen op de Reguliersgracht bij de Achtergracht (65). Lourens Worst werd op 24 maart 1726, ook op hetzelfde kerkhof begraven. Hij woonde toen in de Utrechtsestraat bij de Amstel (66).

Over hun kinderen is nog een interessant verhaal op te tekenen. Op 25 september 1740 verschenen een aantal van hun kinderen met hun partners in een procuratie te Amsterdam om een advocaat in Den Haag te machtigen hun belangen in een erfenis zeker te stellen. Het waren Ludewina met echtgenoot Claes de Nijs (te Leiden), Cornelia, ongehuwd, Hendrick en Francisca met echtgenoot Paulus Kruyt,

zijnde zusters en broers van Pieter Worst, die blijkt Commies in dienst van de Heren Bewindhebbers van de West Indische Compagnie ter Kuste van Guinea te zijn geweest. Pieter Worst was overleden op 01 mei 1739 op het Fort Amsterdam tot Cormantijn ter Kuste van Guinea. In een andere akte over deze zaak bleek dat Pieter Worst, ongehuwd, in 1725 met het schip Sonnensteyn was vertrokken. De erfenis was 21.995 gulden, vier stuivers en acht penningen, die zij op 11 april 1742 ontvingen (67). Acht dagen later (sic) ging dochter Cornelia in ondertrouw met weduwnaar Willem van Hees uit 's-Graveland (68).

○ Cornelia Worst

en haar aanstaande man verzochten de Commissarissen van huwelijkse zaken van Weesp om toestemming voor drie zondagse proclamaties van het stadhuis, waarin commissarissen toestemden. Zij was op dat moment 30 jaar oud (dus geboren circa 1679). Haar verloofde, Jacobus Fermelius, jongeman uit Den Haag was 24 jaar oud, en werd geassisteerd door Isabella van Hillegaerde, zijn moeder. Cornelia werd geassisteerd door Sebastiaan Worst, haar broeder (69). Dit huwelijk werd vervolgens na de drie geboden voor het Gerecht van Weesp op 17 oktober 1709 voltrokken door Hendrik Leemans, schout, en de schepenen Arent Witteveen

en Gerrit van Paddenburgh (70), waarna het Gerecht op 10 november 1709 registreerde dat het huwelijk was bevestigd (71). Uit deze gecompliceerde procedure bleek dat Jacobus Fernelius r.-k. was. Hij werd op 19 januari 1760 te Weesp begraven (72). Hij was onder meer kerkmeester te Weesp. Ook was hij brandewijnbrander. “Sr Gerrit Worst” werd op 13 november 1714 te Weesp begraven (73).

Ik heb nog niet gevonden wanneer en waar Cornelia van Eitzen, zijn echtgenote, was overleden en begraven, maar dat was in elk geval na 1694. Het is echter een goed punt om dit onderzoek – voorlopig – af te sluiten

NOTEN DEEL 1 (AMSTELLAND #129)

1 Genealogische und biographischen Notizen über die seit der Reformation verstorbenen hamburgischen Bürgermeister van Friedrich Georg Buek via digitalsat.

2 Nationaal Archief: toelichting bij stuk 3.03.01.01 inv.nr. 3575, fol. 156v.

3. “Het vergeten matrozenoproer van 1652”, artikel door Frans Thuijs, “Ons Amsterdam”, jrg. 68, nummer 10, oktober 2018, pag. 8 en 9.

4. Biografisch Woordenboek der Nederlanden, deel 5, pag. 78, vindbaar via www.biografischportaal.nl

5: “Korte ende Klare aanwijsinghe vande onschult vanden Luytenant Sebastiaan Ludolf van Eitzen, over 't gepasseerde tot Amsterdam, den 20 Sept. Ao 1652”.

6 Stadsarchief Amsterdam Confessieboeken, archiefnummer 5061, inventarisnummer 309, blad pag. 98, 98A, 98B, 98C,

en 98F en 99 van resp. 23, 26, 27 september en 16 oktober 1652.

7. Stadsarchief Amsterdam, Ondertrouw-register, archiefnummer 5001, inventarisnummer 673, blad pag.104, Gemeente Amsterdam, periode 1633-1635.

8. Stadsarchief Amsterdam Ondertrouw-register, archiefnummer 5001, inventarisnummer 460, blad pag. 466, Gemeente Amsterdam, periode 1643-1644.

9 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen GAW027 Evangelisch-Lutherse Gemeente te Weesp 1643-2006 inventaris 41: Aantekenboek, waarin opgenomen de communicanten met plaats van herkomst, 1645-1655, 1673-1675, 167, 1680-1753 en huwelijken, 1679-1753, 1645-1753, 1 deel.

NOTEN DEEL 2 (AMSTELLAND #130)

13 Stadsarchief Amsterdam, DTB Dopen, archiefnummer 5001, inventarisnummer 5, blad pag. 270, aktenummer DTB 5, Gemeente Amsterdam, periode 1612-1621, religie Hervormd.

14 Stadsarchief Amsterdam, Ondertrouw-register, archiefnummer 5001, inventarisnummer 420, blad pag. 135, Gemeente Amsterdam, Periode 1615-1616.

15 In The Monias Database of 17th Century Dutch Art Inventories via www.research.frick.org staat onder nummer 565.0036 de nodige genealogische informatie over de familie Schellinger.

16 Johan E. Elias, de Vroedschap van Amsterdam 1578-1795, Amsterdam, 1963, via www.resources.huygens.knaw.nl of www.delpher.nl

17 Zie bronnen: Karl X Gustafs Polska Krig (1655-1657) och öfvergången till det 2dra Sundskriget van Johan Levin Carlbom (1905, via Projekt Runeberg en ook: Die deutschen Regimenter der krone Schweden, volume 13, van Georg Tessin, Boehlau, 1965.

18 De Bolsey, een kolonel uit de Zuidelijke Nederlanden, kreeg kinderen in Nijmegen en Breda, waar hij in de periode 1639-na

10 Studie van Jillis Eijking van de Universiteit van Amsterdam over het manuscript "Verscheidene gedichten, Bestaande in Minne-, Lof-, en Eer-Rymen, Bruilofts-Dichten, Sonnetten, Lijk- en Graf-Dichten, Mengel-Rijm en Sangen (Amsterdam, 1650) van Nikolaas (Claas) Seep,

11 Briefwisseling van Hugo de Groot, deel 8 (1971), via DBNL.org, betreft brief 3298, 1637, oktober 16., van A. Matthisius.

12 Zie zowel het Oostenrijkse Staatsarchief AT-OestSta/AVA Adel RAA 96.35 Eitzen (Aitzen/Eizen), Albrecht von) als de afbeelding in J. Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch, Band 3, 8e Abtheilung, 1877, pag. 23, te vinden via www.booksgoogle.com

1652 woonde. In een Franse bron over de Grote Condé wordt hij een avonturier genoemd.

Hij treedt als Simon "Von" Bolsey op 14 november 1666 als Keurvorstelijk-Brandenburgse overste in dienst van de Grote Keurvorst van Brandenburg. Hij is de oprichter van het eerste Pruisische mariniersregiment in mei 1675, waarvoor hij troepen en schepen in de Republiek wierf. Een poging van hem om de Zweedse vestiging aan de Wezer, Carlsburg (Carolus-Stadt of Carolsburg). in september 1675 te veroveren mislukte. Volgens artikel Die Anfänge der Brandenburgischen Marine 1675-1681 pag. 6 van Dr. H. Peter, Berlijn 1877 via www.booksgoogle.com was De Bolsey in een tijdsbestek van 26 jaar in dienst geweest van achtereenvolgens Spanje, Zweden en Denemarken.

19 Sveriges Riksarkiv, Rullor, Ref. SE/KrA/022/1656/8 over het jaar 1656

20 Brief van Sebastian Ludvig von Eytzen aan Adolf Johan van Zweibrücken (1629-1689) uit 1656 (Register: Brevskrivar-register – Riksarkivets enskilda arkiv och samlingar). Verdere omschrijving: Sebastian Ludvig von Eytzen is Överste för en

värvat infanterieregimente i svensk tjänst. Adolf Johan av Zweibrücken is Pfaltzgreve, hertig, datum: 1656, september, Hamburg. Arkiv: Stegeborgsamlingen. Hertig Adolf Johans arkiv. (RA/720810.008) Volym E 274

21 Referenties aan vier Utrechtse akten zijn: Utrechts Archief 34-4 Notarissen in de stad Utrecht 1560-1905 Inv. 307, akte 37, procuratie 23-03-1653 Notaris G. Houtman; idem inv. 307, akte 74 van 12-05-1653 Notaris G. Houtman; idem inv. 390, akte 58 van 18-05-1655 Notaris L. van Vuyren en idem inv. 392, akte 52 van 23-05-1657 Notaris L. van Vuyren.

22 Karin Kuppig, Eppendorfbuch, met onder meer Harvestehude, Juniusverlag

23 Reincke, Heinrich, "Eitzen, Albrecht von" in Neue Deutsche Biographie 4 (1959) www.deutsche-biographie.de.

24 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, Notaris Johan van Es, toegangsnummer GAW138 Notarissen te Weesp, 1609-1842, inventarisnummer 5205, procuratie d.d. 27 augustus 1669

25 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, Notaris Jan de Hartogh, toegangsnummer GAW138 Notarissen te Weesp, 1609-1842, inventarisnummer 5207 een akte van 2 januari 1665 te Weesp over een huurcedul

26 Buek, zie noot 1

27 Zie www.matrikel.uni-rostock.de ²

28 Die Matrikel des Akademischen Gymnasiums Hamburg 1613-1883, pag. 39 nr. 889 als "Albertus ab Eitzen, Wesopia, Batavus", via <https://www.chemie.uni-hamburg.de/en> in een noot op dezelfde pagina de toevoeging: S. von Sebast. Lud. Eitzen, Obersten b. Prinz v. Oranien[.]

29 De bron van deze informatie is de Naamrol der nederduitsche toneelspeelers van 1774 via www.Delpher.nl

30 Artikel van E.F. Kossmann uit 1915 in "De Nieuwe Bijdragen tot de Geschiedenis van het Nederlandsche Toneel in de 17^e en 18^e eeuw"

31 Stadsarchief Amsterdam DTB Dopen, nummer 5001, inv. 331, blad pag. 42, aktenummer DTB 331. Het gaat om de Rooms Katholieke kerk De Toren, huiskerk, Singel 156, gewijd aan de Heilige Thomas van Aquino

32 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, GAW28-01-60 Verpondingscohier van de 100sten en 200sten penning over Weesp, Weesperkarspel en Hoogbijlmer, 1674, Toegang GAW028-01 Stad Weesp, 1355-1795 (1890), inv. 60

33 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, Toegang GAW135 DTB Weesp 1627-1824, inv. 84

34 Gevonden in: Papegay ofte formulierboek van alderhande requesten, mandementen in Hollandt, deel 2, Utrecht, 1740, door Willem Alphen. Zie daarin pag. 109 en 110. Via www.booksgoogle.com.

35 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, Toegang HB, inv. HB-W-0264, Officiantenregister van Weesp, 1550-1795

36 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen GAW 135 DTB Weesp 1627-1824 toegang 2 Evangelisch Luthers, inventarisnummer 52-54 : ondertrouw en trouw en lidmaten en attestatieboek

37 Idem

38 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, Aantekenboek waarin opgenomen de communicanten met plaats van herkomst, Toegang GAW027: Evangelisch Lutherse Gemeente Weesp, 1643-2006; inventarisnummer 41.

39 Stadsarchief Amsterdam: Ondertrouwregister archiefnummer 5001, inventarisnummer 686, blad pag. 171, Gemeente Amsterdam periode 1663-1666

² Een bron voor de echte doorzetters onder u. De site bestaat maar is meestal niet te bereiken.

- 40 Stadsarchief Amsterdam: Notariële archieven, archiefnummer 5075, inv.nr. 5505, aktenummer 47531, Gemeente Amsterdam periode 1694
- 41 DBNL.org Gedichten (2 delen) (1991) Joannes Six van Chandelier, nummer 423 gewijd aan Geeraard Worst
- 42 Album Studiosorum Academiae Lugduno Batavae, Martinus Nijhoff, 1875, k. 420 via www.booksgoogle.com
- 43 Stadsarchief Amsterdam: Ondertrouwregister archiefnummer 5001, inventarisnummer 671, blad pag. 156, Gemeente Amsterdam Periode 1627-1631
- 44 K. Schilder, Het Kamper Schippers-, Koopliden- en Regentengeslacht Worst, Kamper Almanak 1974-1975, pag. 169-185, en Vervolg, Kamper Almanak 1975-1976, pag. 205-224, via kamperalmanak.nl
- 45 Stadsarchief Amsterdam: Notariële archieven, archiefnummer 5075, inventarisnummer 449, aktenummer 244434, Gemeente Amsterdam, Periode 1635-1636
- 46 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegangsnummer GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, inventarisnummer 63, Gerecht Weesp, deel 2, huwelijksintekenboek voor commissarissen, 1676-1698
- 47 Stadsarchief Amsterdam, Ondertrouwregister, archiefnummer 5001, inventarisnummer 696, blad pag. 133, Gemeente Amsterdam, periode 1687-1690
- 48 Stadsarchief Amsterdam, Ondertrouwregister, archiefnummer 5001, inventarisnummer 698, blad pag. 255, Gemeente Amsterdam, periode 1693-1695
- 49 Stadsarchief Amsterdam, Ondertrouwregister, archiefnummer 5001, inventarisnummer 710, blad pag. 396, Gemeente Amsterdam, periode 1715-1717
- 50 Stadsarchief Amsterdam, Kwijtscheldingen, archiefnummer 5061, inventarisnummer 2175, Gemeente Amsterdam, Periode 1605-1694
- 51 Stadsarchief Amsterdam, DTB Begraven, archiefnummer 5001, inventarisnummer 1237, blad pag. 19vo en pag. 20, aktenummer DTB 1237, Gemeente Amsterdam, Periode 1737-1740
- 52 Stadsarchief Amsterdam, DTB Begraven, archiefnummer 5001, inventarisnummer 1072, blad pag. 54vo en pag. 55, aktenummer DTB 1072, Gemeente Amsterdam, periode 1755-1788
- 53 Album Studiosorum Academiae Rheno-Traiectina 1636-1886, k. 92; via www.objects.library.uu.nl
- 54 Album Promotorum Academiae Rheno-Traiectina (1636-1815) , pag. 65; via www.delpher.nl
- 55 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, inventaris 64, Gerecht Weesp, deel 3, huwelijksintekenboek voor commissarissen , 1698-1731 en ook Stadsarchief Amsterdam, ondertrouwregister archiefnummer 51, inventarisnummer 532, blad pag. 38, Gemeente Amsterdam periode 1700-1701
- 56 Stadsarchief Amsterdam, DTB Begraven, archiefnummer 5001, inventarisnummer 1071, blad pag. 99vo en pag. 100, aktenummer DTB 1071, Gemeente Amsterdam periode 1722-1755
- 57 Stadsarchief Amsterdam, DTB Begraven, archiefnummer 5001, inventarisnummer 1071, blad pag. 181vo en pag. 182, aktenummer DTB 1071, Gemeente Amsterdam periode 1722-1755
- 58 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, inventaris 64, Gerecht Weesp, deel 3, huwelijksintekenboek voor commissarissen , 1698-1731
- 59 Stadsarchief Amsterdam DTB Dopen, archiefnummer 5001, inventarisnummer 380, blad pag. 61, aktenummer DTB 380, Gemeente Amsterdam, periode 1664-1811, Religie: Oud-Katholiek

60 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, GAW 137 Oud-rechterlijk en weeskamerarchief Weesp 1546-1824, inv. 2851; Criminele rol Weesp d.d. 24 oktober 1713 rol

61 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, inventaris 78, Gerecht Weesp, deel 9, ondertrouwregister 1706-1728

62 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, inventaris nr. 95b, Gaarder Weesp, Impost op het begraven, 1751-1761

63 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, inventaris 63, Gerecht Weesp, deel 2, huwelijksintekenboek voor commissarissen, 1676-1698

64 Stadsarchief Amsterdam, Confessieboeken, archiefnummer 5061, inventarisnummer 360, blad p. 147, 148, ; blad pag. 169, 170 en blad pag. 195 Gemeente Amsterdam, periode 1534-1811

65 Stadsarchief Amsterdam, DTB Begraven, archiefnummer 5001, inventarisnummer 1232, blad pag. 100vo en pag. 101, aktenummer DTB 1232, Gemeente Amsterdam, Periode 1714-1717

66 Stadsarchief Amsterdam, DTB Begraven, archiefnummer 5001, inventarisnummer 1234, blad pag. 213vo en pag. 214, aktenummer DTB 1234, Gemeente Amsterdam, Periode 1722-1727

67 Het betreft een serie akten gepasseerd voor notaris Salomon Dorper. Archiefnummer 5075, inventaris nummer 10702, aktenummer 117272, Gemeente Amsterdam, periode 1740; inventarisnummer 10703, aktenummer 117780; Gemeente Amsterdam periode 1740, inventaris nummer 10703, aktenummer 105430,

Gemeente Amsterdam, periode 1740; inventaris nummer 10703, aktenummer 136226, Gemeente Amsterdam, periode 1740; inventaris nummer 10704, aktenummer 124182, Gemeente Amsterdam, periode 1741 en inventarisnummer 10706, aktenummer 117565, Gemeente Amsterdam, periode 1742.

68 Stadsarchief Amsterdam, Ondertrouwregister, archief nummer 5001, inventaris nummer 726, blad pag. 50, Gemeente Amsterdam, periode 1742-1743

69 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen GAW135_64, Gerecht Weesp, deel 3, huwelijksintekenboek voor commissarissen, 1698-1731, toegangsnummer GAW 135 DTB Weesp 1627-2824, inventarisnummer 64

70 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, inventarisnummer 78, GAW 135 -78 Gerecht Weesp, deel 9, ondertrouwregister, 1706-1728

71 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, GAW_84 Gerecht Weesp Trouwregister, deel 23, trouwregister, 1658-1758, toegangsnummer GAW135 DTB Weesp 1627-1824, inventarisnummer 84

72 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, GAW135_95 Gaarder Weesp, impost op het begraven, 1751-1761, inventarisnummer 95b

73 Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen Toegang GAW135 DTB Weesp, 1627-1824, GAW135 DTB Weesp 1627-1824, inventarisnummer 91, Gaarder Weesp, impost op het begraven 1714-1720.

'UW PASPOORT ALSTUBLIEFT!'

EEN GESCHIEDENIS VAN HET (NEDERLANDSE) PASPOORT

Erik Wiersma

Hoewel geen van ons in de oudheid levende voorouders zal kennen mag die tijd in een overzicht als dit zeker niet ontbreken. Al in de oudheid en ook in de middeleeuwen waren er paspoorten, al waren die niet altijd nodig om te reizen maar wel om zich te identificeren.

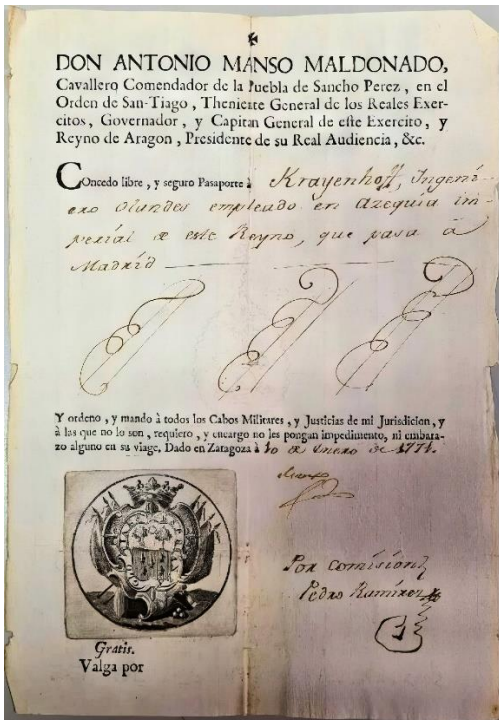
Het paspoort zoals we dat nu kennen, ontstaat pas recent, vanaf het einde van de 18e eeuw toen het onderscheid tussen eigen staatsburgers en vreemdelingen scherper getrokken werd.

Toen in de oudheid steeds meer handel werd gedreven, werd er ook meer gereisd, en gaven heersers hun vertegenwoordigers wel een document mee waarin stond dat deze persoon in zijn / haar opdracht reisde en handelde.ⁱ Deze praktijk zette zich in latere tijden door.

Een laat voorbeeld hiervan is dit paspoort uit 1771 voor de Nederlandse ingenieur Kraijenhof die dan in opdracht van de Spaanse keizer de leiding heeft gekregen over het ontwerp en (eindelijk) de afbouw van het Keizerlijke Kanaal (Canal Imperial de Aragón).

In de middeleeuwen en in de 16e eeuw had je verder het fenomeen van de reizende monniken en bedevaartgangers. Sommigen daarvan maakten hele lange reizen (pelgrims gingen vanuit Noord-Europa wel naar Rome of Jeruzalem). Zij hadden dan bij wijze van paspoort een brief van hun abt of pastoor bij zich om zich te identificeren én om er voor te zorgen dat ze onderweg onderdak kregen in gasthuizen.

In de 16e eeuw waren er nog meer documenten die paspoortⁱⁱ genoemd werden; zowel voor goederen, voor schepen als voor personen. Om mij tot de laatste te beperken: binnen de Europese legers werden verschillende vormen van paspoort voor het voetvolk gebruikt. Soms gebeurde het dat reizende soldaten passen ontvingen op vertoon waarvan zij onderweg van de lokale overheden proviand konden krijgen. Dit was een manier om plundering te voorkomen. In oorlogstijd gaven soldatenpaspoorten

regelmatig juist toestemming tot plundering, maar dan van de vijandelijke bevolking. Met deze documenten werd een onderscheid tussen legitieme en niet-legitieme plundersaars gemaakt.

HET MODERNE PASPOORT

In 1792, drie jaar na het uitbreken van de Franse revolutie, moesten Fransen binnen en buiten het land verplicht reizen met een paspoort. Hier, in de **Bataafse Republiek** bestond sinds de oprichting in 1745 een vergelijkbare wet. Niemand mocht het land zonder paspoort verlaten: Burgers moesten bij de staat een paspoort aanvragen. 'De staat kon je een paspoort weigeren als je de dienstplicht nog moest vervullen, maar ook als je als politiek onbetrouwbaar te boek stond of onmisbaar was voor de nationale economie.'^{iv}

Koning Willem I stelde in 1813 niet alleen een paspoort verplicht voor Nederlanders die naar het buitenland wilden, maar ook voor buitenlanders die naar Nederland kwamen. „Het ging de regering daarbij vooral om Fransen die men zeer wanstrouwde.'^v

Dat paspoort zag er wel iets anders uit dan dat we het nu kennen. Op een A4'tje stonden lengte, haar- en oogkleur vermeld. En de aanbeveling waarmee je een pas kreeg, werd geschreven door iemand met een goede reputatie.

Overigens werd die wet niet streng nageleefd. 'Internationale reizigers werd weinig in de weg gelegd. Een paspoort was alleen nodig voor Rusland, Servië, Turkije en een tijdje ook Frankrijk. Het document werd over het algemeen gratis verstrekt door gemeentebestuur of consulaat.'^{vi}

Pas in het midden van de 19e eeuw werden documenten uitgegeven die vergelijkbaar waren met het huidige paspoort. Interessant is dat op hetzelfde moment de opkomst van het liberalisme gepaard ging

Voorts moesten soldaten als attest van verlof of ontslag uit de krijgsdienst een paspoort op zich dragen. Immers: (ex-)soldaten zonder pas waren mogelijke deserteurs of overlopers.'ⁱⁱⁱ

Top 10 beste paspoorten 2022

1. Japan, Singapore (geaccepteerd in 192 bestemmingen)
2. Duitsland, Zuid-Korea (190)
3. Finland, Italië, Luxemburg, Spanje (189)
4. Oostenrijk, Denemarken, Frankrijk, Nederland, Zweden (188)
5. Ierland, Portugal (187)
6. België, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Zwitserland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten (186)
7. Australië, Canada, Tsjechië, Griekenland, Malta (185)
8. Polen, Hongarije (183)
9. Litouwen, Slowakije (182)
10. Estland, Letland, Slovenië (181)

met de grootschalige afschaffing van paspoorten. Tot de **eerste wereldoorlog** kon men zonder paspoort reizen.

Zo zou uw voorouder zelfs nog in 1910 of 1913 met een door uw woonplaats verstrekt identiteitsbewijs probleemloos naar het Duitse Ruhrgebied hebben kunnen reizen en verblijven.'^{vii} (Althans zolang deze eigen geld of werk had en de wet niet overtrad.) Eigenlijk werden alleen 'landlopers' en 'zigeuners' door de overheid aangepakt.

Op zo'n lokaal document stond altijd een uiterlijke beschrijving: haarkleur, oogkleur, lichamelijke gebreken, lengte, enzovoorts. Zo'n beschrijving maakte het makkelijker om criminelen op te sporen, en om vreemdelingen terug te kunnen sturen naar het land van herkomst. Hoe uitgebreider de beschrijving, hoe beter. Want moderne snuffes zoals vingerafdrukken en irisscans, laat staan DNA-tests bestonden niet.

In het begin van de 20ste eeuw ontstond dan het moderne paspoort. Sinds de uitbraak van de eerste wereldoorlog werd het paspoort weer verplicht.

De grenzen waren dicht. Toch vroeg en kreeg een groot aantal Nederlanders een paspoort om toch naar het buitenland te kunnen reizen.

Tegelijk kreeg Nederland te maken met grote vluchtelingenstromen Belgen. Alle ontwikkelingen leken voor de Nederlandse overheid de noodzaak illustreren van een strenger nationaal veiligheidsbeleid. Daarbij ontstond het moderne paspoort, een reisdocument, dat tegemoet kwam aan tegenstrijdige wensen, namelijk die van vrij personenverkeer en van controle op ongewenste vreemdelingen (die zich definitief in het land probeerden te vestigen).

In het **interbellum**, de periode tussen de twee wereldoorlogen, werd er binnen de in 1919 opgerichte Volkerenbond, een supranationale organisatie die een einde aan alle oorlogen wilde maken, gesproken over reizen binnen Europa en de reisdocumenten die daar voor nodig waren. Ook had men het over de afschaffing van het paspoort. Maar zo kort na die grote oorlog was dat ondenkbaar. Daarvoor wantrouwden landen elkaar teveel en de grenscontroles en de paspoortplicht werden dus in stand gehouden.

Sterker nog: **begin 1940** wilde een Nederlandse ambtenaar J.L. Lens, hoofd van de rijksinspectie van de bevolkingsregisters, een nieuw systeem invoeren waardoor iedereen goed geregistreerd werd en de identiteit van iedere Nederlandse burger onomstotelijk kon worden vastgesteld via een deugdelijk identificatiebewijs.

De Nederlandse regering wees dat plan in maart 1940 van de hand omdat het meende dat dit er dan op zou neerkomen dat iedere burger beschouwd werd als een potentiële misdadiger.

In mei 1940 bezetten de Duitsers Nederland. In **1941** kreeg iedere Nederlander een persoonsbewijs. Iedereen was verplicht om dit document in het openbaar bij zich te dragen. Op het persoonsbewijs stond een foto, een handtekening en een vingerafdruk. Het document was het meest geavanceerde identiteitsbewijs van Europa en was moeilijk na te maken^{viii}

Het bewijs was ontworpen door J.L. Lens. Zoals u weet, werd dit persoonsbewijs onder meer bij de Jodenvervolgeling een belangrijk instrument voor de bezetter.

Ook na de tweede wereldoorlog ontstond er een discussie over wat er moest gebeuren met de persoonspassen. Maar veel gebeurde er niet. In **de jaren vijftig** kregen alle Nederlanders een nieuw paspoort dat vijf jaar geldig was en dat voorzien moest zijn van een foto. Dit model bleef in hoofdzaak gehandhaafd tot eind jaren tachtig. Niet langer werden het beroep en de haarkleur van de desbetreffende persoon vermeld, maar het geslacht kwam erbij te staan.^{ix} Uiteindelijk kwam er in **1995** een nieuw model.

Rond de vereenvoudiging van de Transgenderwet is inmiddels weer een discussie ontstaan over de nut en noodzaak van de geslachtsvermelding in het paspoort

Dit artikel ontstond toevallig bij het documenteren van een artikel over de vingerafdruk op het huidige NGV-logo. Een artikel dat u dit najaar in Amstelland mag verwachten.

Mocht u ooit een of meer reispapieren vinden van een van uw voorouders dan kunnen die soms, net als een enkele keer de documentatie rond de militaire dienst, verrassend veel informatie opleveren.

Zo vond ikzelf in een paspoort veel informatie over de opmerkelijke reizen van mijn grootvader tijdens en vlak na de tweede wereldoorlog.

ⁱ In het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden waren hiervan in de tentoonstelling 'Byblos.'s Werelds oudste havenstad' recent nog enkele Egyptische voorbeelden te zien.

ⁱⁱ 'Paspoort' van het Franse 'passeport'. Van passer: doorgaan, passeren, en port (eig. porte) = poort, stadspoort. Paspoort is dus: schriftelijke vergunning om de poort te mogen doorgaan; reisbrief.

ⁱⁱⁱ Roberto Tjin, Nederlandse paspoorten. De politiek van reizen en de identificatie van personen, Amsterdams Sociologisch Tijdschrift 17 januari 1990.

Een zeer aanbevolen, lijvig artikel.

^{iv} De historicus Leo Lucassen, directeur van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam en hoogleraar aan de Universiteit Leiden, in een interview in de NRC van 20 mei 2010.

^v Idem.

^{vi} Mr. C.A. Groenendijk, Op weg naar een Nederlandse paspoortwet. Deventer 1973.

^{vii} Voorbeelden hiervan zijn helaas nog niet openbaar maar wel te bekijken op de studiezaal van verschillende regionale archieven zoals bijvoorbeeld het BHIC (<https://www.kbo-heesch.nl/2021/06/28/bhic-reisdocumenten-online/>).

^{viii} Nationaal Comité 4 en 5 mei:

<https://www.tweedewereldoorlog.nl/kennis/themas/alomvattend-karakter-conflict/dagelijks-leven/duitse-maatregelen/persoonsbewijs/>

^{ix} Lucassen, zie hierboven: "Helemaal zeker weet ik het niet, maar ik denk dat de classificatie is opgekomen na het afschaffen van de Wet handelingsonbekwaamheid in 1956.' Die wet stelde dat vrouwen in overheidsdienst ontslagen moesten worden als ze trouwden en bijvoorbeeld alleen met de toestemming van hun man een bankrekening mochten openen.

De 'V' in het paspoort kun je in dit licht dus zien als een grote sprong voorwaarts: vrouwen konden eindelijk zelf op stap, zónder dat ze daarvoor hun man nodig hadden."

Bron Top 10 Beste Paspoorten: www.henleyglobal.com 'The Global Leader in Residence and Citizenship by investment'.

Vorbereiding voor een artikel

Kunt u ons wat dan ook vertellen over een van de logo's die de NGV gevoerd heeft sinds de oprichting, dan hoort uw redactie graag van u!

Afdelingsbestuur

Voorzitter	K.E. (Ed) Mensink, voorzitter-asd@ngv.nl	
Secretaris, Redactie	W.B. (Wil) Furrer-Kroes secretaris-asd@ngv.nl	035 5267814
Lid, Communicatie, Webredacteur,	M.J. (Monique) Plat, webredacteur-asd@ngv.nl	
Penningmeester (wnd.)	penningmeester-asd@ngv.nl	020-7709309
Lid, Ledenadministratie	E.A.M. (Liesbeth) Stricker, liesbeth.stricker@planet.nl	
Lid	M. (Marjan) van der Knoop, vanderknoopm@gmail.com	
Lid	F.G.M. (Frank) Garnier garnier@planet.nl	
Afdelingsbibliotheek	secretaris-asd@ngv.nl	
Onze afdeling op Facebook	https://www.facebook.com/ngvasd/	

Lid worden van de NGV? Uw adres wijzigen? Dat en meer regelt u via:
ledenadministratie@ngv.nl Of per post via:

NGV-ledenadministratie,
Postbus 50,
3989 CB BUNNIK.

Redactie Amstelland

H.R.M. (Harry) Bovenkerk (contactpersoon), Mw. W. (Wil) Furrer-Kroes, ook verzending,
Mw. M. (Melanie) Vulsma-Kappers, E.J. (Erik) Wiersma, eindredactie / opmaak.

Druk: Total Copy, Aalsmeer

Amstelland 130 verschijnt najaar 2023

Kopij & tips en ideeën graag naar

Harry Bovenkerk, amstelland@mailbox.org 06 1425 9954

Amstelland is een uitgave van NGV-afdeling Amsterdam e.o.

Opricht 10 februari 1948

De afdeling omvat de gemeenten Amsterdam, Ouder-Amstel, Amstelveen, Diemen, Muiden, Weesp, Uithoorn, Aalsmeer, en een deel van Ronde Venen, Haarlemmermeer, Nieuwkoop en Wijdemeren.

Auteursrechten: © 2023 bij NGV afd. Amsterdam e.o. en/of auteurs. Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Abonnement: Leden van de afdeling Amsterdam en omstreken ontvangen Amstelland gratis.

Andere NGV-leden ontvangen het blad eveneens gratis na bijkomend lidmaatschap van onze afdeling.

Ook niet-leden kunnen zich abonneren. Meer informatie hierover bij penningmeester-asd@ngv.nl.

AMSTELLAND een uitgave van:
NGV-afd. Amsterdam e.o. verschijnt 4 x per jaar
Indien onbestelbaar graag retour:

Administratie Amstelland
p/a: E. De Boer van Rijkstraat 36-1
1065 GN Amsterdam

